

A beregszászi Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont 15 éve

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont 2001-ben alakult az 1999-ben létrejött Limes Társadalomkutató Intézet egyik jogutódjaként, valamint a Magyar Tudományos Akadémia határon túli magyar nyelvészeti kutatóhely-hálózata ukrainai intézeteként. Az

Intézet az MTA és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola támogatásával a főiskola bázisán működik, egyike az MTA Magyar Tudományos-ság Külföldön Elnöki Biztosság által akkreditált Kárpát-medencei tudományos műhelyeknek.

Névadónk

Intézetünk névadója Hodinka Antal, aki a magyarországi és a kárpátaljai ruszinok történetének legeredményesebb és legsokoldalúbb kutatója, tudósa volt. Gazdag munkássága felöleli a ruszinok egyháztörténetét, néprajzát, folklórját, nyelvét stb. Tudományos tevékenysége, szemlélete követendő példaként szolgál Kutatóközpontunk számára. Hodinka Antal fontosnak tartotta kutatni a beszélt ruszin nyelvet, valamint azt, hogy tudományos munkáinak egy részét ezen a nyelv(változat)en írja. A neves kutató szellemi örökségét folytatva Intézetünk is kiemelt figyelmet fordít a kárpátaljai magyar nyelvvaltozatok vizsgálatára, a nyelvi jogok védelmére.

Tevékenységi kör

Kutatóműhelyünk tevékenysége során a szociolingvisztika (társasnyelvészet) kiemelkedő alakjának, William Labovnak 1982-ben a nyelvészek társadalmi felelősségéről megfogalmazott alapelveit igyekszik követni. Ez a két elv a *tevédek korrigálásának* és az *adósságnak* az elve. Az első szerint, ha a kutató olyan széles körben elterjedt elképzeléssel, nézettel találkozik, amelynek helytelenségét kutatásokkal igazolni tudja, kötelessége ezt nyilvánosságra hozni. A második szerint pedig az, aki nyelvi adatokat gyűjtött egy beszéd-közösségben, annak az így szerzett tudást kamatoztatnia kell a közösség javára.

Nyelvészeti Kutatóközpontként elsődleges feladatunk a kárpátaljai magyar nyelvhasználat tudományos vizsgálata, a helyi magyar nyelvhasználat nyelvtervezési problémáinak áttekintése, javaslatok megfogalmazása, az ukrainai nyelv- és oktatáspolitikai folyamatos monitoringja. Támogatjuk a nyelvi jogok védelmét, célunk, hogy minden nyelvhasználati színtéren használható legyen a magyar nyelv. A nyelvészetiek mellett aktívan részt veszünk társadalomtudományi kutatások megszervezésében, koordinálásában, végzésében is. A tudományszervezés mellett fontosnak tartjuk az ifjú kutatók munkájának segítését, fő feladataink közé tartozik a tudományos utánpótlás nevelése.

Munkatársak

Kutatóműhelyünk vezetője dr. habil. Csernicskó István. Mellette jelenleg két tudományos munkatárs (dr. Márku Anita és dr. Karmacsai Zoltán), valamint három fiatal kutató (Hires-László Kornélia, Tóth Enikő, Máté Réka) dolgozik az Intézetben. Intézetünk valamennyi (egykori és jelenlegi) munkatársa a beregszászi főiskola egykori diákja, akik közül hárman már megszerezték a PhD fokozatot, többiek pedig doktori képzésben vesznek részt.

Határon átfelölő együttműködés

Szoros és gyümölcsöző az együttműködésünk különösen a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszékének oktatóival, valamint néhány projekt kapcsán a Földtudományi-, Történelem és Társadalomtudományi tanszékek munkatársaival is, melynek bizonyítéka a számos ukrainai és nemzetközi konferencia

szervezésében való együttműködés, valamint a tucatnyi közösen szerkesztett tanulmánykötet, szótár, és közel száz társszerzős tanulmány.

A Kutatóközpont alapító tagja a Termini Magyar Nyelvészeti Kutatóhálózatnak, mely egyesíti a határon túli nyelvtudományi kutatóműhelyeket. Ebből fakadóan szorosan együttműködünk testvérintézményeinkkel: a szlovákiai Gramma Nyelvi Irodával (Dunaszerdahely), a romániai Szabó T. Attila Nyelvi Intézettel (Kolozsvár és Sepsiszentgyörgy) és a szerbiai (vajdasági) Verbi Nyelvi Irodával, valamint a szlovéniai, horvátországi és ausztriai kutatókat egybefogó Imre Samu Nyelvi Intézettel (Alsóőr).

A Budapest és Kijev felől egyaránt periférikus helyzetű Kárpátalján működő kutatóintézetünk munkatársai az elmúlt években számos partnerintézménnyel alakítottak ki szakmai kapcsolatokat. Ha csupán azokat az intézményeket vesszük figyelembe, melyek kutatóival, oktatóival közös publikációkat jelentettünk meg, akkor megemlíthetjük az MTA Nyelvtudományi Intézet Többnyelvűségi Kutatóközpontját, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetét, a Nemzetpolitikai Kutatóintézetet, a Szegedi Tudományegyetemet, a Pannon Egyetemet, a Nyíregyházi Egyetemet, az Újvidéki Egyetemet, a Fórum Társadalomkutató Intézetet, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karát, a Babes-Bolyai Tudományegyetemet, a Jyväskyläi Egyetemet, vagy az ukrainaiak közül a Kijevi Tarasz Sevcenko Nemzeti Egyetemet, az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Kijevi Állami Koreckij Intézetét, az Ungvári Nemzeti Egyetemet stb.

Az elmúlt 15 év során számos, az egész Kárpát-medencére is kiterjedő kutatási programban vettünk részt, többek között:

A magyar nyelv a Kárpát-medencében (MTA Nyelvtudományi Intézete Élőnyelvi osztály, Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat);

Magyar Fiatalok a Kárpát-medencében: Mozaik 2001 (Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Lehoczky Tivadar Intézet);

DILING: Dimensions of Linguistic Otherness: Prospects of Maintenance and Revitalization of Minority Languages within the new Europe (A nyelvi másság dimenziói: a kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei) (MTA Nyelvtudományi Intézet, Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia), Prágai Károly Egyetem (Csehország), Babes-Bolyai Tudományegyetem (Románia), Kisinaui

Egyetem (Moldávia), Maribori Egyetem (Szlovénia), Újvidéki Egyetem (Szerbia);

Nyelvi jogok összehasonlító vizsgálata a Kárpát-medencében (MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, MTA Nyelvtudományi Intézet, Kijevi Koreckij Állam- és Jogtudományi Intézet);

A nyelvészeti kutatások társadalmi hasznosulása/hasznosítása (MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság);

A kárpátaljai magyarság az ukrainai kisebbségek között: helyzetelemzés (Kijevi Tarasz Sevcenko Nemzeti Egyetem, Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat)

A kisebbségi oktatás jogi, intézményi és nyelvi helyzete a Kárpát-medencében (2005–2008) (Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat);

Lokális identitások a Kárpát-medencében (MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kommunikációs Antropológia Munkacsoport (KAM), Fórum Társadalomkutató Intézet);

Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén 1900–2010 (MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Ungvári Nemzeti Egyetem);

A magyar nyelv határtalanítása (MTA Nyelvtudományi Intézet, Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat);

A Kárpát-medencei anyanyelvi oktatás nyelvi, nyelvészeti vonatkozásai (Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat);

Tandem (Reprezentatív szociológiai felmérés a kárpátaljai magyarokról és ukránokról) (Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet, Momentum Doctorandus, Ungvári Nemzeti Egyetem Szociológiai és Szociális Munka Tanszéke, Kárpáti Közvéleménykutató Központ).

Az intézet belső kutatási programjai és a munkatársak egyéni kutatásai:

A nemzetközi kutatási projekteken kívül az intézetnek belső kutatásai és kutatóinak saját kutatási programjai is vannak. Az alábbi témákban folytak és folynak kutatások: nyelvpolitika és nyelvtervezés, nyelvészeti szociológia és színtervizsgálat, nyelvi kontaktológia, kétnyelvűség-kutatás. Ezekben belül:

- A kárpátaljai magyar beszélt nyelv tudományos vizsgálata: kárpátaljai magyar hanganyagtár.

- Nyelvek a nyelvhasználati színtereken.
- Magyar mint idegen nyelv tantárgyi program kidolgozása a kárpátaljai ukrán tannyelvű iskolák számára.

- Látható és működő kétnyelvűség? (A magyar nyelv hivatalos/hivatali használata Kárpátalján elméletben és a gyakorlatban)

- Beregszász közterületi nevei magyar névváltozatainak kidolgozása.

- Az ukrainai nyelvi és nemzetiségi jogok folyamatos figyelemmel kísérése, elemzése.

- A hivatalos nyelvhasználat kétnyelvűsítése.

- Ukrajna „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szóló törvényének gyakorlati alkalmazása Kárpátalján (2016).

- Nyelv és nyelvváltozat mint gazdasági erőforrás a szimbolikus térben Kárpátalján.

- A kárpátaljai magyar nyelvhasználat tudományos bibliográfiája.

- Magyar–ukrán, illetve ukrán–magyar hivatali kasszótár kidolgozása.

- Kontaktusjelenségek és kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösség hétköznapi és internetes nyelvhasználatában.

- Stratégiák az etnikailag heterogén családokban nevelkedő gyermekek nyelvi szocializációjában Kárpátalján.

- Hétköznapi etnicitás Beregszászon.

- Nyelvi jogok elméletben és gyakorlatban Kárpátalja Beregszászi járásában.

- Osztálytermi többnyelvűség Kárpátalján (magyar tannyelvű iskolák példája alapján)

Publikációs tevékenység, tudományos rendezvények:

Jelentős részben a Magyar Tudományos Akadémia erkölcsi és anyagi támogatásának, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola biztosította működési feltételeknek, valamint a magyarországi és határon túli magyar intézmények, kutatóhelyek és kutatók között kialakított szoros szakmai együttműködésnek köszönhetően a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásai ma már szervesen betagozódtak a magyar nyelvészet vérkeringésébe. A határon túli magyar nyelvészeti kutatóműhelyekben folyó munka magyarországi ismertségét és elismertségét jelzik például a nemzetközi folyóiratokban (pl. *Multilingua*, *Nationalities Papers*), a *Magyar Tudo-*

mányban, *Magyar Nyelvben*, *Magyar Nyelvőrben*, *Alkalmazott Nyelvtudományban* megjelenő publikációk, kutatóink munkáira történő egyre szaporodó független külső hivatkozások.

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont a tudományszervezés, továbbá a tudományos utánpótlás nevelése terén is vállal feladatokat. Fennállásának viszonylag rövid ideje alatt intézetünk számos tudományos konferenciát szervezett.

A konferenciák, szimpóziumok mellett az Intézet 2012 óta különböző helyszíneken (Beregszász, Budapest, Ungvár, Nagydobrony, Alsószine-vér) *Látható kétnyelvűség: nyelvpolitika képekben* címmel fotó- és poszterkiállítást rendezett. A kiállítás anyagát a korszakok többnyelvűségét bemutató 3 nyelvű (magyar, angol, ukrán) szövegek és a gazdag fotóanyagot bemutató 60*80 cm poszterek képezik. Kiállításunk célja az, hogy a ma Kárpátaljaként ismert régió többnyelvűségét egy lényeges aspektusból, az úgynevezett nyilvános nyelvhasználat felől mutassa be. A kiállított képes levelezőlapok, fotók, dokumentumok azt szemléltetik, hogy az egyes történelmi korszakokban (az 1867-től máig terjedő időszakban) hogyan jelentek/jelennek meg a régióban használatos nyelvek a szimbolikus térben, mennyire (volt) látható, vizuálisan is érzékelhető a vidék hagyományos többnyelvűsége, az épp aktuális államnyelv mellett használhatók voltak-e a kisebbségi nyelvek is a közéletben, a hivatalokban, az ügyintézésben.

A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársai 2001 és 2016 között mindösszesen 523 tudományos publikációt tettek közzé. Ebből önálló könyv: 22, szerkesztett kötet: 22, szaktanulmány: 342, kisebb cikk: 17, felsőoktatási jegyzet, segédkönyv: 9, szótár: 10, recenzió, ismertetés: 19, internetes publikáció: 82. Az intézet munkatársai 2001 óta összesen 320 előadást tartottak nemzetközi és hazai tudományos konferenciákon a világ 19 országában.

Intézetünk kiadványai és szerkesztett kötetei 2011–2016 között:

Bárány Erzsébet – Csernicskó István szerk.: *Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції / Az ukrán–magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene*. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai. Ungvár: Видавництво В. Падяка, 2014.

Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Ferenc Viktória: *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak.* Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2014.

Beregszászi Anikó – Hires-László Kornélia szerk.: *Meszelt falakon túl. Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére.* Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport-Hodinka Antal Intézet, 2014.

Csernicskó István – Fedinec Csilla: *Нам місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року).* Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014.

Csernicskó István: *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010).* Budapest: Gondolat Kiadó, 2013.

Csernicskó István: *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv.* Ungvár: PoliPrint, 2012.

Csernicskó István: *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában.* Ungvár: Authdor-Shark, 2016.

Gazdag Vilmos – Karmacsai Zoltán – Tóth Enikő szerk.: *Értékek és kihívások I. Nyelvtudomány.* Ungvár: Authdor-Shark, 2016.

Gazdag Vilmos – Karmacsai Zoltán – Tóth Enikő szerk.: *Értékek és kihívások II. Történelem és társadalomtudományok, oktatásmódszertan, irodalomtudomány.* Ungvár: Authdor-Shark, 2016.

Gazdag Vilmos szerk.: *Ukrán-magyar nyelvészeti szakszótár (Українсько-угорський словник лінгвістичних термінів).* Ungvár: Autdor-Shark, 2016.

Hires-László Kornélia szerk.: *Nyelvhasználat, kétnyelvűség. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból II.* Ungvár: Authdor-Shark, 2016.

Hires-László Kornélia, Karmacsai Zoltán, Márku Anita szerk., *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban.* A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai, Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász, 2011.

Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk.: *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutató-*

központ kutatásaiból. Ungvár: Autdor-Shark, 2015.

Márku Anita: *„Po zákarpátszki”: Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségekben.* Monográfia. Ungvár: „Líra” Poligráfcentrum, 2013.

Tóth Mihály – Csernicskó István: *Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez.* Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 2014.

Tóth Mihály – Csernicskó István: *Науково-практичний коментарій Закону України об основах державної мовної політики (с приложениями).* Киев: ВОО Правозащитное общественное движение «Русскоязычная Украина», 2013.

Vehes Mikola, Molnár D. István, Molnár József, Osztapec Jurij, Oficinszkij Roman, Tokar Mariana, Fedinec Csilla és Csernicskó István szerk. *Хроніка Закарпаття 1867–2010 / Kárpátalja évszámokban 1867–2010.* Ужгород–Ungvár: Hoverla, 2011.

Előadta: Tóth Enikő

*II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóintézet*

Felhasznált irodalom:

Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk. 2015. *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból.* Ungvár: Autdor-Shark.

Orosz Ildikó, Soós Kálmán, Csernicskó István, Vass Ilona és Pallay Ferenc szerk. 2006. *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Évkönyve (1996–2006).* Ungvár: PoliPrint.

Internetes forrás:

<http://hodinkaintezet.uz.ua/hodinka-antal-halalának-70-evfordulojara/>

<http://www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/a-foiskola-egysegei/61-a-hodinka-antal-intezetrl-roeviden.html>

